

A helyesírás és a könyvnyomtató

A sok vitát a helyesírás kérdései körül az okozza, hogy a szavak írásának módja bizonyos tekintetben önkényes megállapodás eredménye, de egyúttal összefügg a nyelv történeti fejlődésével. Alapjában véve nem tudományos kérdés, mert bármikor megváltoztatható az arra illetékesek határozatából, de nem is szakadhat el a nyelvtudomány tanításaitól, mert hisz az a feladata, hogy a hallható élőbeszédet a legalkalmasabb módon őrizze meg a szem számára, de emellett nem szabad megszakítani a kapcsolatot a nyomtatott szó hagyományos alakjával, ezért a változtatás nem lehet erőszakos, az átmenet csak lassan történhetik. Az írásmód történeti hagyományával csak akkor szakíthat egy nyelv teljesen, ha egy régi írásrendszerrel egy egészen másfajta írásrendszerre tér át. Ez történt mostanában a török nyelvvel, midőn hatalmi szóval máról-holnapra megtiltották az arab betűk használatát és a latin betűkre tértek át. Ilyen esetben lehet teljesen szakítani a helyesírás hagyományaival és egészen új alapokra fektetni az írásmódot. De egyébként minden nyelv helyesírása lassan fejlődik az egyszerűség és célszerűség felé. S az a sajátságos, hogy minél bonyolódottabb és nehezebb valamely nyelv helyesírása, annál nagyobb akadályokba ütközik a változtatás, egyszerűsítés. Az angol nyelv következetlen, nehéz helyesírásán a több

mint félszázad óta állandóan felmerülő reformtörekvések semmit sem tudtak változtatni és a praktikus Amerika is csak nagyon kevés egyszerűsítést hajtott végre az angol helyesíráson. Ellenben a különben is egyszerű és a fonétikus írásmódhoz legjobban közeledő magyar és olasz helyesírás legkönnyebben alkalmazkodik az élőbeszédhez és halad az egyszerűség felé.

Gyakran vitatkoznak azon is, hogy kinek van joga a helyesírás kérdéseiben dönteni. Amíg a könyv vagy bármely nyomtatvány az olvasó kezébe kerül, három „fórum“ szellemi és kézi munkáján megy keresztül: a szerzőén, a szedőén és a korrektorén. Mindegyiknek érdeke, hogy a nyomtatvány lehetőleg hibátlan legyen, tehát mindegyiknek van köze a helyesíráshoz. Azok a kívánságok, amelyeket a magyar helyesíráshoz fűzünk, a következők: egyszerű és könnyen megtanulható s a szabályok alkalmazásában lehetőleg következetes legyen, és amennyire a hagyományos írásmód figyelembevétele megengedi, híven tüntesse fel a művelt magyar kiejtést. Itt felmerül a kérdés, amelyre feleletet akarunk adni, hogy milyen szerep jut ebben a tekintetben a könyvnyomtatónak, a szedőnek és a korrektornak. Ha a szerző szempontjáról is szólni akarunk, különbséget kell tennünk az irodalmi színvonalú nyomdatermékek és a napi szükségletet kielégítő nyomtatványok (körlevelek, üzleti közlemények, árjegyzékek stb.) között. Az irodalmi mű szerzője néha saját elveit, írói ízlését érvényesíteni akarja művének nyomdai alakján is. Ezt a nyomdának figyelembe kell vennie, bár helyesebb, ha az író is alkalmazkodik az elfogadott helyesíráshoz, hisz csak így követelheti, hogy a nyomda is törődjön vele, hogy művének külső alakja a helyesírás szempontjából kifogástalan legyen. Az egyéni kívánságok rendszeresen nem olyan fontosak, hogy érdemes volna miattuk a helyesírás következetességét megzavarni. Más a nyomdák helyzete a nem irodalmi természetű nyomtatványokkal szemben. Ha ilyenek előállításáról van szó, a megrendelő köszönettel veheti, ha a nyomda gondoskodik arról, hogy a nyomtatvány a helyesírás szempontjából is minden tekintetben megfelelő legyen.

Ez a cél vezette a Budapesti Korrektorok és Revizorok Körét, midőn elhatározta, hogy kiadja *Az egységes magyar nyomdai helyesírás szótárát és szabályait*. A főcél az ingadozások megszüntetése volt. Az akadémiai és a régebbi iskolai helyesírás is számos esetben két vagy néha három alakot is helyesnek, megengedhetőnek jelzett. Ez folytonos nehézséget okozott, mert mindegyik kéziratban a megengedett alakok a legtarkább változatban cserélődtek, úgyhogy a szedőnek

folytonosan megfeszített figyelemmel kellett a kéziratot néznie, ha azt akarta, hogy minden egyes esetben úgy szedje, ahogy írva van. S a korrektornak is mindig össze kellett volna vetnie a szedést a kézirattal, ha tekintettel akart lenni ezekre az egyébként jelentéktelen ingadozásokra. Ezt meg kellett szüntetni, hogy könnyebbé tegyük a nyomda munkáját és biztosítsuk a nyomtatvány helyesírásának következetességét. Néha egyszerűsíteni is kellett egyes szavak írásán és ez szülte azt a csekély eltérést, amely a nyomdai és az akadémiai helyesírás között egyes szavak írása tekintetében van. A helyesírási szótár minden egyes esetben feltünteti az akadémiai írásmódot is, úgyhogy az iskolai és egyéb hivatalos nyomtatványok szedését is pontosan el lehet végezni az egységes helyesírás szótárának segítségével. Három éve, hogy ez a könyv megjelent és azóta megfigyelhettük jótékony hatását. Ahol kötelezővé tették, ott a szedő és a korrektor munkája könnyebb és gyorsabb lett. Mennyi energia- és időmegtakarítás, ha a sok, régebben megengedett ingadozás esetén sem a szedőnek, sem a korrektornak nem kell az írott szó alakját nézni, mert tudja, begyakorolta, hogy hogyan kell szedni ezeket a szavakat. Elég, ha a mondatot végigolvassa, a szedés helyes és kifogástalan lesz. Csak azt sajnáljuk, hogy nem mindenütt következetesek az egységes helyesírás alkalmazásában. Különösen a hosszú magánhangzók jelölésében tapasztalunk több helyen lanyhaságot és gondatlanságot. A hosszú *í, ú, ű* jelölését kötelezővé teszi az akadémiai helyesírás is, és ismételve, különböző alkalmakkor kifejtettük, hogy a magyar kiejtés megrontását jelenti ezeknek a hosszú magánhangzóknek az elhanyagolása. És mégis vannak még nyomdák, ahol nem ismerik a hosszú *í, ú, ű* betűket. A hosszú *ó, ő*-t is gyakran szedik ott, ahol a rövid hangzó a helyes kiejtés: *árbóc, kőrut, autóbusz, kómikus* stb. Az idegen szavak írásában is sok a következetlenség. Mindez a hiba könnyen megszüntethető, ha kötelezővé teszik az egységes nyomdai helyesírás szótárának használatát. Ma, az általános takarékoság korszakában az idővel és az energiával is takarékoskodni kell.